

VANHOISTA SILMÄSAIRAUKSISTA.

Professori Pentti Miettinen
piti aiheesta esitelmän seuran
kokouksessa huhtikuun 4. pii-
vänä 1982.

Harvoin tullaan ajatelleeksi, että niinkin pientä elintä kuin silmää on leikattu ja hoidettu konservatiivisesti ainakin kolmen vuosituhannen ajan. Vanhimmat tiedot silmän operatiivisesta hoidosta ovat muinaisesta Kaksoisvirran maasta. Siellä tunnettiin kaihenpistäjien ammattikunta, jota osittain arvostettiin, toisaalta halveksittiin. Siihen aikaan tiedettiin, että ihmisen tärkein sokeuden syy on mykiön samentuminen eli harmaa kaihi. Ajalaskumme alkuaikoina väitettiin kaihimuotoja olevan kolme: musta, harmaa ja vihreä. Todellisuudessa mykiön samentumia on vain yhtä lajia, vanhuuden eli harmaa kaihi.

Kaksoisvirran maassa elivät kaihenpistäjät. Leikkauksia suoritettiin vain suurissa asutuskeskuksissa. Kaupungeissa soitettiin torvea ja räikkää ja ilmoitettiin, että pian voivat sokeat nähdä. Ennakoivaa mainontaa harjoitettiin usean päivän ajan. Kaihenpistäminen tapahtui aina julkisesti torille rakennetulla korokkeella. Ensimmäinen potilas istui tuoliin ja bambusta vuollulla tikulla painettiin suoraan silmämunaan sivusta, ns ohimosuunnasta. Tikulla keihästettiin mykiö ja se painettiin silmän sisään. Tämän jälkeen tikku vetäistiin ulos ja silmään muodostunut haava jätettiin avoimeksi. Ensimmäiselle potilaalle oli etukäteen suoritettu rahallinen korvaus. Maksettu potilas huusi ja hyppi.

Toiset uskalsivat myöskin antaa pistää omaan silmäänsä. Leikkauksia tehtiin vain kolmena päivänä. Tiedettiin, että viimeistään viidentenä päivänä silmä joko tulehtui tai potilaalle tuli voimakas leikkauksen jälkeinen silmänpaineen nousu, taikka pahimmassa tapauksessa sekä tulehdus että paineen nousu yhdessä. Molemmissa tapauksissa potilas tuli pysyvästi ja paranemattomasti sokeaksi. Aikaisemmin potilas oli ollut vain sokea. Leikkauksen jälkeen hän oli edelleen sokea, mutta lisäksi hänellä oli kovat kivut silmässä ja pään alueella.

Kaihenpistämällä oli niin huono maine, että taito hyljälleen unohtui. Uusimmalla ajallakin vain jotkut uskalikot yrittivät poistaa mykiötä. Kokkolan piirilääkäri Sandberg poisti vuonna 1832 onnistuneesti samentuneen mykiön, mutta leikkaus jäi hänen ainoakseen. Varsinaisesti sokeiden rutiininomaiseen leikkaamiseen aloitti Berliinin yliopiston kirurgian professori Albrecht von Graeffe vuonna 1851. Hänen leikkauksensa herätti sokeissa toivoa ei vain Saksassa vaan koko Euroopassa ja niinpä jo vuonna 1852 tuli Suomesta saakka kaksi sokeaa leikkauttamaan silmänsä.

Yksin Saksasta tuli Berliiniin niin paljon sokeita, että kirurginen klinikka täyttyi heistä ja yliopisto ilmoitti erottavansa Graeffen ellei tämä luopuisi mykiökirurgiasta. Graeffe ei hylännyt sokeitaan ja niinpä hänet juhlallisesti vapautettiin tehtävästään. Hän perusti yksityisen silmäklinikan ja erikoistui silmän leikkaamiseen. Kaksikymmentä vuotta irtisanomisen jälkeen sama Berliinin klinikka kutsui Graeffen maailman ensimmäiseksi silmätautiopin opituolin haltijaksi.

Suomi seurasi alan kehitystä nopeasti. Vain kaksi vuotta Berliinin opituolin perustamisen jälkeen vuonna 1873 perustettiin Helsinkiin silmäklinikka ja silmätautiopin

professorin virka.

Mykiön samentuminen, harmaa kaihi on vieläkin maailman tärkein täydellisen sokeuden aiheuttaja. Maapallollamme lasketaan olevan noin 30 miljoonaa ihmistä, jotka näkisivät, jos samentuneet mykiöt poistettaisiin. Määrä on suuri, noin seitsemän kertaa Suomen väkiluku, mutta pieni verrattuna trakoomaa sairastavien määrään. Heitä lasketaan olevan noin 400 miljoonaa, siis 100 kertaa Suomen väkiluku.

Trakooma oli vielä 1920-luvulla Suomen levinnein kansantauti. Turun yliopiston ensimmäinen silmätautiopin professori Hilja Teräskeli kartoitti koko elämänsä ajan trakooman leviämisaluetta Suomessa. Trakooman leviämisalue on jokseenkin sama kuin mesimarjan.

Trakooman kansanomaisena hoitokeinona on käytetty mm silmien pesemistä yön yli seisotetulla virtsalla.

Silmän risaketautiin, I-asteen tuberkuloosiin käytettiin verraten yleisesti silmän pesemistä uunintuhkalla ja lasten pitämistä pimeässä.

Silmätulehduksissa käytettiin yleisesti keitettyä vettä, vaikka lääkärit sen käyttöä vastustivatkin. Niinpä Tampereen piirilääkäri Bondén piti vuonna 1840 pesemistä tärkeimpänä tulehdusten ja tautien levittäjänä.